

Σημειώσεις 1ης εβδομάδας

Η δημιουργία και η σημασία του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Έννοιες-κλειδιά:

Ελευθερία	Δικαιοσύνη	Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις
Ασφάλεια	Αστυνομική συνεργασία	Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις

Μελέτη:

Β. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ-Ρ.Ε. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-Μ. ΠΕΡΑΚΗΣ, Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, 2020, σελ. 161-165

I. Η δημιουργία του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης μέσα από τις Συνθήκες

I.1. Η Ομάδα TREVI (1975)

Το πρώτο βήμα για τη συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών έγινε με τη σύσταση της Ομάδας TREVI (προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων: Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International). Σκοπός ήταν ο συντονισμός της αστυνομικής συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών με σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η Ομάδα συγκροτήθηκε μετά από τρομοκρατικές επιθέσεις (ιδίως την τρομοκρατική επίθεση που έγινε στο Μόναχο το 1972 κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων), και τη δυσφορία των ευρωπαϊκών χωρών από την ανεπάρκεια της INTERPOL να τις συνδράμει αποτελεσματικά στον αγώνα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Στην Ομάδα TREVI συμμετείχαν υπουργοί και κρατικοί αξιωματούχοι από ευρωπαϊκές χώρες, μέχρι το 1993 και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, με την οποία αντικαταστάθηκε από τις Δικαστικές και Εσωτερικές Υποθέσεις της Ε.Ε..

I.2. Η Συνθήκη του Σένγκεν (1985)

Με τη Συνθήκη του Σένγκεν που υπογράφηκε στις 14 Ιουνίου 1985 από πέντε κράτη-μέλη της (τότε) ΕΟΚ έγινε το πρώτο βήμα για τη δημιουργία μίας ευρωπαϊκής ζώνης χωρίς εσωτερικά σύνορα και έθεσε τα θεμέλια για τη χάραξη μίας κοινής πολιτικής διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων. Στόχοι της συνθήκης ήταν, πέραν της σταδιακής δημιουργίας ζώνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, η καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών και η δικαστική και αστυνομική συνεργασία.

I.3. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992)

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε την αφετηρία για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μέσα από τη δόμηση της Ε.Ε. σε τρεις πυλώνες:

- Ευρωπαϊκή Κοινότητα → Δημιουργία και λειτουργία ενιαίας αγοράς και υιοθέτηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής
- Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) → ασφάλεια, διεθνής συνεργασία, δημοκρατία, σεβασμός ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών
- Συνεργασία στη Δικαιοσύνη και στις Εσωτερικές Υποθέσεις → ΧΕΑΔ (εδώ μεταφέρθηκε το περιεχόμενο της Συνθήκης Σένγκεν)

I.4. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ δημιουργήθηκε ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Η οικοδόμηση του ΧΕΑΔ προωθήθηκε μέσα από τρία πενταετή προγράμματα: του Τάμπερε (1999), της Χάγης (2004) και της Στοκχόλμης (2009).

Επίσης, η Συνθήκη αυτή επέφερε αλλαγές στην αρχιτεκτονική των πυλώνων, καθιστώντας αυτήν αρκετά περίπλοκη και διασπώντας την ενότητα των ρυθμίσεων σε ζητήματα ΧΕΑΔ. Για παράδειγμα, τα θέματα ασύλου και μετανάστευσης, όπως επίσης και η δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις μεταφέρθηκαν από τον 3^ο στον 1^ο πυλώνα (κοινοτικός πυλώνας). Αντιθέτως, τα θέματα που αφορούσαν τη συνεργασία των κρατών-μελών σε ποινικές υποθέσεις παρέμειναν στον 3^ο πυλώνα.

I.5. Η συνθήκη της Λισσαβώνας (2007)

Με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας επήλθαν σημαντικές αλλαγές και στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, οι βασικότερες εκ των οποίων είναι οι κάτωθι:

- Καταργήθηκαν οι πυλώνες
- Ισχύει πλέον για τα ζητήματα του ΧΕΑΔ η συνήθης νομοθετική διαδικασία της Ε.Ε.
- Προβλέπεται η προσφυγή στο ΔΕΕ για την έκδοση προδικαστικών αποφάσεων επί ζητημάτων του ΧΕΑΔ
- Προβλέπονται οι στόχοι του ΧΕΑΔ σε 4 κεφάλαια της ΣΛΕΕ
- Ορίζεται πλέον κοινή πολιτική της Ε.Ε. σε βασικούς τομείς
- Τέθηκε η βάση για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας
- Προβλέπεται ξεχωριστό κεφάλαιο στο οποίο η EUROPOL αντιμετωπίζεται πλέον ως Οργανισμός εντός της Ε.Ε. (άρθρο 88 ΣΛΕΕ)
- Προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες των οργάνων της Ε.Ε. στον ΧΕΑΔ
- Προβλέπεται ενισχυμένη συνεργασία για την αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων, για τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων από τα κράτη μέλη και για την επιχειρησιακή συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών των κρατών μελών

II. Ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης εντός της Ε.Ε., όπως διαμορφώθηκε μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, περιλαμβάνει:

- Τις πολιτικές για τους ελέγχους στα σύνορα, το άσυλο και τη μετανάστευση (άρθρα 77-80 ΣΛΕΕ),
- Τη δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις (άρθρο 81 ΣΛΕΕ)
- Τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (άρθρα 82-86 ΣΛΕΕ)
- Την αστυνομική συνεργασία (άρθρα 87-89 ΣΛΕΕ)

και αποτελεί, μετά την εσωτερική αγορά και την οικονομική και νομισματική ένωση, το τρίτο μεγαλύτερο σχέδιο της Ε.Ε. για την ολοκλήρωσή της.

III. Η δημιουργία χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης ως βασικός σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άρθρο 3 παρ. 2 της Συνθήκης της Ε.Ε.:

«Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.» (άρθρο 3 παρ. 2 της Συνθήκης της ΕΕ)

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 67 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ:

- Η Ένωση συγκροτεί χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των διαφορετικών νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών.
- Εξασφαλίζει την απουσία ελέγχων των προσώπων στα εσωτερικά σύνορα και αναπτύσσει κοινή πολιτική στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων, η οποία βασίζεται στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών και είναι δίκαιη έναντι των υπηκόων τρίτων χωρών. Για τους σκοπούς του παρόντος τίτλου, οι ανιθαγενείς εξομοιώνονται με τους υπηκόους των τρίτων χωρών.
- Η Ένωση καταβάλλει προσπάθεια για να εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο ασφάλειας με τη θέσπιση μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης της εγκληματικότητας, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, μέτρων συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ αστυνομικών και δικαστικών αρχών και των λοιπών αρμοδίων αρχών καθώς και με την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις και, εάν χρειάζεται, την προσέγγιση των ποινικών νομοθεσιών.
- Η Ένωση διευκολύνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, ιδίως με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων σε αστικές υποθέσεις.

IV. Η πολιτική της Ε.Ε. για Ελευθερία-Ασφάλεια-Δικαιοσύνη

Στο επίκεντρο του ΧΕΑΔ είναι ο πολίτης της Ε.Ε., στον οποίο πρέπει να παρέχονται ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη. Οι έννοιες της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους, καθώς, για να μπορεί ο πολίτης να κυκλοφορεί ελεύθερα χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, πρέπει να εξασφαλίζεται ότι δεν θα κινδυνεύει η ασφάλειά του σε περιβάλλον που υποστηρίζεται από ένα σύστημα δικαιοσύνης (βλ. άρθρο 67 ΣΛΕΕ).

Η πολιτική της Ε.Ε. για την Ελευθερία στοχεύει:

- Στην εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών εντός της ΕΕ χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα (Συμφωνία Σένγκεν)
- Στη διαμόρφωση κοινής πολιτικής για το άσυλο και τη μετανάστευση
- Στη διενέργεια ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε.

Η Ασφάλεια των πολιτών επιδιώκεται να εξασφαλιστεί μέσω της λήψης μέτρων πρόληψης κατά του οργανωμένου εγκλήματος, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και μέσω του συντονισμού και της συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (EUROJUST) και της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Συνεργασίας (EUROPOL)

Στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων κατοχυρώνονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δημιουργία χώρου Δικαιοσύνης διευκολύνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών-μελών της ΕΕ και την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων. Καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία χώρου δικαιοσύνης είναι η προστασία των δικαιωμάτων των υπόπτων, των κατηγορουμένων, των κρατούμενων και των θυμάτων μέσω της θέσπισης των ελάχιστων κανόνων που πρέπει να ενσωματώνονται στη νομοθεσία των κρατών-μελών.

Ασκήσεις αυτό-αξιολόγησης

1.1 Ποιοι είναι οι βασικοί στόχοι και οι άξονες δράσης του ΧΕΑΔ; (Μέχρι 150 λέξεις, 15 λεπτά)

1.2 Πως συνδέονται οι έννοιες Ελευθερία, Ασφάλεια και Δικαιοσύνη μεταξύ τους; (Μέχρι 150 λέξεις, 15 λεπτά)

1.3 Σε ποιες διατάξεις του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου αποτυπώνεται η σημασία που αποδίδει η Ευρωπαϊκή Ένωση στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης; (Μέχρι 150 λέξεις, 15 λεπτά)